

BÖLÜM 1

TÜRKİYE’DE VERGİLERİN EKONOMİK SUÇLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ¹

Kübra BAŞ², Hakan HOTUNLUOĞLU³

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de ekonomik suçların vergiler üzerindeki etkisini çok yönlü bir bakış açısıyla incelemektedir. Türk Vergi Kanunları ve Türk Ceza Kanunu kapsamında yer alan ekonomik suç türleri; suçların sosyo-ekonomik belirleyicileri ve vergilerle olan ilişkisi teorik ve ampirik yönleriyle ele alınmıştır. Ekonomik suç kavramı çerçevesinde vergi kaçakçılığı, vergi mahremiyetinin ihlali, dolandırıcılık, hileli iflas, kara para aklama ve kaçakçılık gibi suç türleri değerlendirilmiş; bu suçlara ilişkin cezai düzenlemeler Türk hukuk sistemi bağlamında incelenmiştir. Suçların ortaya

¹ Bu çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye ve Vergi Uygulamaları ABD bünyesinde, Prof. Dr. Hakan Hotunluoğlu danışmanlığında yürütülmüş yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiş ve Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Economics and Administrative Sciences V. International Symposium on Public Finance’de özet bildiri olarak sunulmuştur.

² Yazar, Bilim Uzmanı e-mail, ORCID: 0009-0008-4764-976

³ Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye bölümü, hakanhotunlu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2011-5978

Lisans: Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (*License: Creative Commons Attribution 4.0 International*) (CC BY 4.0).

Açık Erişim / Open Access.

DOI (kitap): <https://doi.org/10.63127/tuaz.by.219>

Tavsiye Edilen Atıf / Recommended Citation:

Baş, K.ve Hotunluoğlu, H. (2025). Türkiye’de vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisi. H. Kahrıman ve H. Bay (Ed.), *Vergi sisteminde dönüşüm: Hukuki uyumsuzluklar, aflar ve yeni vergi düzeni* içinde (ss. 1–33). Turkuaz Yayınları. <https://doi.org/10.63127/tuaz.by.219.c155>

çıkmasında etkili olan işsizlik, gelir dağılımı, yoksulluk, kentleşme ve coğrafi faktörler gibi sosyo-ekonomik değişkenlerin ekonomik suçlar üzerindeki dolaylı etkileri tartışılmıştır. 2013–2020 dönemi verileriyle Türkiye’nin 12 bölgesine yönelik yapılan analizler, vergiler ile ekonomik suç oranları arasında bölgeler ve yıllar arasında değişen, tek yönlü olmayan bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bulgular, vergi gelirlerindeki değişimlerin ekonomik suç oranlarını her bölgede aynı doğrultuda etkilemediğini; ilişkinin ekonomik yapı, kayıt dışılık ve denetim kapasitesi gibi faktörlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, yüksek vergi oranları ve karmaşık mevzuat yapısı ise ekonomik suçlara zemin hazırlayan unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de ekonomik suçlarla mücadelenin yalnızca cezai yaptırımlarla sınırlı kalmaması; adil, sade ve denetlenebilir bir vergi sistemi ile desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Vergi ahlakının güçlendirilmesi, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması, denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve ekonomik adaletin sağlanması, ekonomik suçların önlenmesinde temel stratejiler olarak önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Suçlar, Vergi Kaçakçılığı, Vergi Ahlakı.

THE IMPACT OF TAXES ON ECONOMIC CRIMES IN TÜRKİYE

ABSTRACT

This study examines the impact of economic crimes on taxation in Türkiye through a multidimensional approach. It addresses the types of economic crimes defined under Turkish Tax Laws and the Turkish Penal Code, explores their socio-economic determinants, and investigates their relationship with taxation from both theoretical and empirical perspectives. Within the scope of the study, crimes such as tax evasion, violation of tax confidentiality, fraud, fraudulent bankruptcy, money laundering, and smuggling are evaluated, along with the relevant penal regulations in the Turkish legal system. Socio-economic variables such as unemployment, income distribution, poverty, urbanization, and geographic factors are analyzed in terms of their indirect effects on economic crimes. Analyses based on data from 2013 to 2020 across 12 regions of Türkiye reveal that the relationship between tax revenues and economic crime rates varies across regions and over time rather than following a single, uniform direction. The

findings indicate that changes in tax revenues do not affect crime rates in the same way in every region, and that the relationship is shaped by factors such as regional economic structure, informality, and differences in enforcement capacity. Income inequality, high tax rates, and complex regulatory structures are identified as factors that may contribute to the proliferation of economic crimes.

In conclusion, combating economic crimes in Türkiye requires more than punitive measures; it must be supported by a fair, simplified, and transparent tax system. Strengthening tax morale, reducing regional disparities, enhancing audit mechanisms, and ensuring economic justice are proposed as key strategies in preventing economic crimes.

Keywords: Economic Crimes, Tax Evasion, Tax Morale.

1. Giriş

Suç, toplumsal düzeni zedeleyen ve bireyler arası güven ilişkisini zayıflatan bir olgu olarak insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüştür. Zaman içinde yalnızca bireyler arasındaki çatışmalarla sınırlı olmaktan çıkmış; ekonomik, sosyal ve siyasal yapıyı tehdit eden daha geniş bir toplumsal probleme dönüşmüştür. Özellikle ekonomik suçlar, modern devletlerin mali yapılarını, kamu gelirlerini ve kurumsal güveni doğrudan etkileyen kritik bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik suçlar, genel olarak bir bireyin ya da grubun mali çıkar sağlamak amacıyla başkalarının malvarlığına ya da kamusal kaynaklara zarar veren eylemleri olarak tanımlanmaktadır. Vergi kaçakçılığı, kara para aklama, dolandırıcılık ve kaçakçılık gibi suçlar hem bireyler hem de devlet açısından ciddi mali kayıplara yol açmakta; ekonomik sistemin işleyişini bozmakta ve toplumsal adalet algısını olumsuz etkilemektedir. Devletler açısından kamu gelirlerinin büyük bölümü vergilerden oluştuğu için, ekonomik suçların artması yalnızca mali dengeleri değil, toplumsal refahı ve devlet kapasitesini de doğrudan etkilemektedir.

Vergi sisteminin etkin işleme hem kamu gelirlerinin sürdürülebilirliği hem de ekonomik istikrarın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle devletler, vergi kayıplarını önlemek amacıyla hukuki, idari ve teknolojik pek çok düzenleme geliştirmektedir. Buna rağmen vergi

kaçakçılığı ve diğer ekonomik suçların tam olarak önlenememesi, sorunun yalnızca hukuki yaptırımlarla açıklanamayacağını göstermektedir. Ekonomik suçların ortaya çıkışında gelir dağılımındaki bozulma, işsizlik, yoksulluk, kentleşme, sosyal dışlanma ve denetim yetersizlikleri gibi çok boyutlu faktörler etkili olmaktadır.

Bu bölümde, Türkiye’de vergi sistemi ile ekonomik suçlar arasındaki ilişki çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Öncelikle suç kavramı, tarihsel ve kuramsal çerçevede değerlendirilecek; devamında ekonomik suçların tanımı, kapsamı ve Türk hukukundaki düzenlemeleri incelenecektir. Bölümün ampirik kısmında ise Türkiye’nin 12 bölgesine ait 2013–2020 dönemi verileri üzerinden vergi gelirleri ile ekonomik suç oranları arasındaki ilişki analiz edilerek bölgesel bulgular yorumlanacaktır. Böylece ekonomik suçların yalnızca bireysel tercihlerden değil, yapısal ve sosyo-ekonomik koşullardan da etkilendiği bütüncül bir çerçevede ortaya konulacaktır.

2. Kavramsal Olarak Suç

Suç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Toplumların düzenini, güvenliğini ve işleyişini tehdit eden suç, bireysel bir eylemden öte sosyal yapıyı etkileyen dinamik bir süreçtir. Toplumdan topluma farklı şekillerde görülmekle birlikte, özünde suç; toplumsal normlara, ahlaka ve yasalara aykırı davranışların bütünüdür. Bu yönüyle suç, yalnızca hukuki değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyolojik boyutlarıyla incelenmesi gereken karmaşık bir olgudur (Öz, 2020).

Hukuki açıdan suç, “yasalar tarafından cezai yaptırıma bağlanmış hukuka aykırı fiil” olarak tanımlanır (Toroslu, 2010). Sosyolojik açıdan ise Durkheim, suçu “her toplumda kaçınılmaz bir sosyal olgu” olarak nitelendirir ve suçun toplumun normlarının ihlali anlamına geldiğini vurgular. Anglo-Sakson hukuk anlayışında suç, “devlet tarafından yasaklanan ve cezalandırılabilir bir davranış” olarak değerlendirilirken; Marksist yaklaşımda suç, “iktidar sahibi sınıfın çıkarlarına aykırı eylemlerin yasallaştırılmış biçimi” olarak görülür.

Bir fiilin suç olarak nitelenebilmesi için bazı unsurların bir arada bulunması gerekir. Bu unsurlar kanunilik (tipiklik), maddi unsur (fiil ve netice), manevi unsur (kast veya taksir) ve illiyet bağıdır. Kanunilik unsuru, suçun açık biçimde yasada tanımlanmasını; maddi unsur fiilin

gerçekleşmesini, manevi unsur failin bilinçli veya istemsiz hareketini; illiyet bağı ise fiil ile sonuç arasında doğrudan bir neden-sonuç ilişkisinin bulunmasını ifade eder. Bu unsurlardan herhangi birinin eksikliği hâlinde fiil suç olarak kabul edilmez.

Suçlar, tek hareketli, çok hareketli, kesintisiz (mütemadi), itiyadi, icrai-ihmalî veya bağıli-serbest hareketli suçlar şeklinde sınıflandırılabilir. Ayrıca aile içi şiddet, cinsel suçlar, dolandırıcılık, hırsızlık, yolsuzluk, insan ticareti, cinayet ve trafik suçları gibi eylemler de hukuk sistemlerinde temel suç türleri arasında yer almaktadır (Adalet Bakanlığı, 2024). Suçun bu çeşitliliği, onun toplumsal ve kültürel bağlamdan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.

2.1. Suçun Tarihsel Gelişimi

Suçun varlığı, insanlık tarihi kadar eskidir. Dini kaynaklarda geçen Habil'in Kabil tarafından öldürülmesi olayı, suçun hem ahlaki hem de toplumsal boyutunu gösteren en eski örneklerden biridir (Diyanet, 2020). Tarih boyunca suç kavramı farklı dönemlerde farklı şekillerde yorumlanmış; toplumsal yapının ve düşünsel paradigmanın değişimine paralel olarak anlamı da dönüşmüştür.

Antik Yunan düşünürlerinden Platon, suçu bireyin ruhsal dengesizliği ve eğitimsizliği ile ilişkilendirmiş; toplumsal düzenin bozulmasını bireyin erdem eksikliğine bağlamıştır. Aristoteles ise suçun kökenini daha çok sosyo-ekonomik nedenlerde aramış; yoksulluk, eşitsizlik ve toplumsal dengesizliklerin suçun ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşım, suçun ekonomik koşullar ile ilişkisini açıklayan modern yaklaşımların erken bir yansıması olarak görülebilir.

Orta Çağ'da suç, büyük ölçüde “şeytani bir sapma” veya “günah” olarak değerlendirilmiş; suçun kaynağı toplumsal faktörlerden ziyade dini ve metafizik açıklamalarla yorumlanmıştır. Bu dönemde cezalandırma sistemi de büyük ölçüde dini normlara dayanmıştır. Aydınlanma Çağı'yla birlikte akıl, özgür irade ve bireysel sorumluluk kavramlarının öne çıkmasıyla suçun açıklanmasında daha rasyonel yaklaşımlar benimsenmiştir. Suç, bu dönemde bireyin kendi iradesiyle gerçekleştirdiği bir davranış olarak ele alınmış; cezalandırma ise toplumsal düzeni korumayı amaçlayan seküler bir araç hâline gelmiştir.

Pozitivist düşüncenin öncülerinden Auguste Comte'un "Üç Hal Yasası", suç anlayışının teolojik, metafizik ve pozitif olmak üzere üç aşamadan geçtiğini öne sürer. Teolojik dönemde suç, tanrısal iradeye karşı işlenen bir günah; metafizik dönemde insanın kendi seçimlerinin sonucu, pozitif dönemde ise toplumsal ve doğal olgularla açıklanan bir davranış olarak görülmüştür (Comte, 1854). Bu süreç, modern kriminolojinin düşünsel temelini oluşturan önemli bir gelişmedir.

Sonuç olarak suçun tarihsel gelişimi, toplumsal değişim, kültürel değerler, ekonomik koşullar ve düşünsel yapılarla birlikte evrilmiştir. Bu nedenle suçun günümüzdeki anlamı da tarih boyunca oluşan bu çok yönlü birikimin bir sonucudur.

2.2. Suçun İktisadi Teorik Temelleri

Suçu açıklamaya yönelik iktisadi yaklaşımlar, bireylerin rasyonel seçimlerine dayanan bir çerçeve sunmaktadır. Klasik okul, Beccaria ve Bentham'ın görüşleriyle şekillenmiş olup, cezanın amacının intikam değil, caydırıcılık olması gerektiğini savunur. Bu yaklaşıma göre birey, özgür iradesiyle hareket ederek suç işlemeye karar verirken fayda-maliyet hesabı yapar; cezanın ağırlığı ve yakalanma olasılığı arttıkça suç işleme eğilimi azalır (Beccaria, 2018). Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi" yaklaşımı da suçu, toplumsal sözleşmenin ihlali olarak değerlendirmekte ve düzenin korunmasını ortak iradenin bir gereği olarak görmektedir.

Sosyalist/Marksist okul ise suça bireysel değil yapısal bir perspektiften yaklaşır. Marx ve Engels'e göre suç, kapitalist sistemin yarattığı ekonomik eşitsizliklerin, sınıf çatışmalarının ve sömürü ilişkilerinin bir sonucudur (Marx ve Engels, 2008). Bu görüşe göre yasalar, toplumdaki hâkim sınıfın çıkarlarını yansıtır ve suç da bu yapısal güç ilişkilerinin bir ürünüdür. Çatışmacı teori olarak da adlandırılan bu yaklaşım, suçun toplumsal koşullar tarafından belirlendiğini vurgular. Ütopyacı sosyalist Robert Owen ise suçun kaynağını kötü çevre koşulları, eğitimsizlik ve rekabetçi kapitalist yapıda görmekte; adil çalışma koşullarının ve eğitimin toplumsal huzuru sağlayacağını savunmaktadır (Kızılot, 2013).

Neo-klasik okul ise klasik yaklaşımı genişleterek bireyin suç davranışında psikolojik, sosyal ve çevresel faktörlerin de etkili olduğunu öne sürer. Bu görüşe göre cezanın adil ve caydırıcı olabilmesi için failin kişisel

özellikleri ve sosyal koşullarının da dikkate alınması gerekir. Neo-klasikler, suçun her zaman tamamen rasyonel bir tercih olmayabileceğini; kimi zaman bilgi eksikliği, sosyal baskı veya ekonomik zorunlulukların bireyi suç işlemeye yöneltebileceğini belirtir (İçli, 2021).

İktisadi suç teorileri, bireyin rasyonel davranışından yapısal eşitsizliklere kadar geniş bir çerçevede suçun nedenlerini açıklamakta; suçun ekonomik, toplumsal ve bireysel dinamiklerle ilişkili çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Ekonomik Suç Kavramı

Ekonomik suç kavramı, özellikle 20. yüzyılda sanayileşme ve finansal sistemlerin karmaşılaşmasıyla birlikte ön plana çıkmıştır. Bu suç türü, ekonomik kazanç elde etmek amacıyla hukuka aykırı faaliyetlerde bulunmayı ifade eder. Tiryaki ve Gürsoy’a (2004) göre ekonomik suçlar, “toplumun korunması gereken ekonomik menfaatlerine zarar veren veya bunları tehlikeye sokan fiiller” olarak tanımlanmaktadır. Sutherland (1949) ise ekonomik suçları, “yüksek statüye sahip bireylerin meslekleri sırasında işledikleri beyaz yaka suçları” olarak nitelendirmektedir.

Ekonomik suçların temel özellikleri arasında şiddet içermemeleri, planlı ve sistematik şekilde gerçekleştirilmeleri, çoğunlukla yüksek gelir veya statü gruplarıyla ilişkilendirilmeleri ve toplumsal güveni zedelemeleri yer almaktadır. Vergi kaçakçılığı, kara para aklama, rüşvet, zimmet, dolandırıcılık, yasa dışı bahis, sahtecilik ve kaçakçılık bu suçların en yaygın örnekleri arasındadır. Bu suçlar, hem bireysel düzeyde haksız kazanç elde edilmesine hem de ekonomik sistemin işleyişinin bozulmasına yol açmaktadır.

Günümüzde dijitalleşme ve küreselleşme süreçleri ekonomik suçların boyutunu daha da genişletmiştir. Bu suçlar artık yalnızca ulusal sınırlar içinde değil, sınır ötesi bağlantılarla da işlenebilmekte; bu nedenle uluslararası mali istihbarat kurumlarının (MASAK, FATF, Europol gibi) ortak çalışma alanı hâline gelmektedir. Ekonomik suçların finansal piyasaları, kamu gelirlerini ve ekonomik güvenliği doğrudan etkilemesi, bu suç türünü modern devletler açısından en kritik risk alanlarından biri hâline getirmektedir.

3.1. Ekonomik Suçların Tarihsel Gelişimi

Ekonomik suçların kökeni, ekonomik sistemlerin ve mülkiyet anlayışının gelişimiyle paralel bir seyir izlemiştir. Osmanlı döneminde uygulanan “narh sistemi” ve “iltizam” kurumu, fiyat kontrolü ve vergi toplama süreçlerinde yolsuzluk ve kaçakçılığı önlemeye yönelik ilk mekanizmalar arasında yer almaktadır (Genç, 2002). Bu uygulamalar, ekonomik faaliyetlerin adil biçimde yürütülmesi ve devlet gelirlerinin korunması amacıyla geliştirilmiş olmakla birlikte, ekonomik suçların da tarihsel olarak varlığına işaret etmektedir.

Cumhuriyet’in ilanından sonra devletin sanayileşme politikaları doğrultusunda ekonomik yapı değişmiş; kamu kaynaklarının kötüye kullanılması, zimmet, rüşvet ve benzeri ekonomik suçlar daha görünür hâle gelmiştir. 1924’te yaşanan Havuz–Yavuz olayı, Cumhuriyet tarihinin ilk büyük ekonomik suçu olarak kayıtlara geçmiştir (Özsemerci, 2003). Bu dönem, ekonomik suçların yalnızca bireysel eylemler olmaktan çıkıp, kurumlarla ilişkili daha geniş kapsamlı yapılar hâline geldiğini göstermektedir.

1980 sonrası dönemde Türkiye’nin ekonomik liberalizasyon sürecine girmesiyle birlikte, finansal piyasaların genişlemesi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ekonomik suçların boyutunu artırmıştır. Bu dönemde kara para aklama, banka yolsuzlukları ve kayıt dışı ekonomi önemli sorun alanları olarak dikkat çekmiştir. 1990’lı yıllarda yaşanan finansal krizler, İSKİ, İLK SAN ve Emlakbank gibi kurumlarla ilgili yolsuzluk skandallarını gündeme getirmiş; böylece ekonomik suçların hem kamu hem de özel sektör için ciddi bir tehdit olduğu anlaşılmıştır.

2000’li yıllarda ise Mali Suçları Araştırma Kurulu’nun (MASAK) kurumsal kapasitesinin artırılmasıyla birlikte kara para aklama, yasa dışı bahis ve dijital dolandırıcılık gibi suçlarla mücadele politikaları daha sistematik bir hâl almıştır. Teknolojik gelişmeler, ekonomik suçların yöntemlerini çeşitlendirirken, uluslararası bağlantılarını da güçlendirmiştir. Bu durum, ekonomik suçların yalnızca ulusal değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde ortak koordinasyon gerektiren bir güvenlik sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2. Suçun Ekonomik Modelleri

Suçun ekonomik modelleri, bireyin suç işleme kararını ekonomik bir tercih olarak ele alan yaklaşımlardır. Bu modeller, suç davranışını fayda–maliyet analizi temelinde açıklamaya çalışır. Becker’in (1968) “Suç ve Ceza: Ekonomik Bir Yaklaşım” adlı çalışması bu çerçevenin temelini oluşturur. Becker’e göre birey, suç işlediğinde elde edeceği potansiyel kazanç ile yakalanma ve cezalandırılma riskinden doğan maliyeti karşılaştırır. Beklenen fayda beklenen cezadan yüksekse suç işleme eğilimi artar; tersi durumda ise azalır.

Bu yaklaşımı geliştiren Ehrlich (1973), Grogger (1991) ve diğer araştırmacılar, bireylerin yasal faaliyetler ile yasa dışı faaliyetler arasında zaman ve kaynak dağılımı yaptığını belirtmiştir. Bu çerçevede geliştirilen “zaman ayırma modeli”, bireyin mevcut ekonomik koşullar altında hangi faaliyete ne kadar zaman ayıracağına, beklenen kazanç düzeyine göre karar verdiğini ileri sürer. Böylece suç, bireyin rasyonel tercihlerinden biri olarak değerlendirilir.

Kahneman ve Tversky’nin (1979) geliştirdiği Beklenti Teorisi ise risk altındaki kararların nasıl alındığını açıklayarak ekonomik suç modellerine psikolojik bir boyut kazandırmıştır. Bu teori, bireylerin kesin kazançları aşırı değerli görme eğiliminde olduğunu (kesinlik etkisi) ve bu nedenle düşük riskli suç faaliyetlerini tercih edebileceğini göstermektedir. Beklenti Teorisi, bireylerin her zaman tam anlamıyla rasyonel davranmadığını; psikolojik yanılgıların ve risk algısının suç davranışını etkilediğini ortaya koymaktadır.

4. Türk Hukukunda Ekonomik Suçlar

Türkiye’de ekonomik suçlar, mali yapının temel unsurlarından biri olan vergi sistemini doğrudan etkileyen fiiller arasında yer almaktadır. Vergi Usul Kanunu (VUK), vergiye ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda uygulanacak idari ve cezai yaptırımları ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. Bu kapsamda vergiye ilişkin fiiller “suç” ve “kabahat” olarak iki ayrı kategoride ele alınmaktadır. Vergi suçu, adli nitelik taşıyan ve hapis cezası gerektiren fiilleri kapsarken; vergi kabahatleri daha hafif ihlaller olup idari yaptırımlar gerektirmektedir.

Ekonomik suçların en yaygın türlerinden biri olan vergi kaçakçılığı, VUK'un 359. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre vergi kaçakçılığı; defter, kayıt ve belgelerin gizlenmesi, tahrif edilmesi, sahte belge düzenlenmesi veya sahte belge kullanılması gibi eylemleri kapsamaktadır. Bu tür fiiller, devletin vergi düzenini bozmakta, kamu gelirlerinde azalmaya yol açmakta ve ekonomik sistemin işleyişine zarar vermektedir. Vergi kaçakçılığı suçu yalnızca bireysel çıkar amacı taşımamakta; aynı zamanda kayıt dışı ekonominin büyümesine, gelir dağılımındaki bozulmaya ve ekonomik istikrarsızlığa neden olmaktadır. VUK'un 367. maddesi uyarınca bu fiillere ilişkin cezalar 18 aydan 8 yıla kadar hapis cezasına kadar ulaşabilmektedir.

Son yıllarda elektronik denetim sistemlerinin (e-fatura, e-defter, e-arşiv) yaygınlaşmasıyla birlikte vergi kaçakçılığı tespit oranlarında artış yaşanmıştır. Ancak mükellef sayısındaki hızlı artış ve denetim kapasitesinin sınırlılığı, kayıt dışı faaliyetlerin tam anlamıyla kontrol altına alınmasını güçleştirmektedir.

Vergi suçlarının bir diğer boyutu vergi mahremiyetinin ihhalidir. Vergi mahremiyeti, mükelleflerin ekonomik ve kişisel bilgilerinin gizliliğini güvence altına alan temel bir ilkedir. Bu ilkenin ihlali VUK'un 362. maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 239. maddesi uyarınca cezai yaptırıma bağlanmıştır. Dolayısıyla vergi sisteminde güvenin sağlanması yalnızca mükelleflerin yükümlülüklerini yerine getirmeleriyle değil, kamu görevlilerinin de gizlilik ilkesine uygun davranmalarıyla mümkündür.

Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) ekonomik nitelikli suçlar, mali menfaat elde etmeye yönelik yasa dışı fiiller olarak tanımlanır. Bu kapsamda dolandırıcılık, tefecilik, ihaleye fesat karıştırma, hileli iflas, rüşvet, kara para aklama ve parada sahtecilik gibi suçlar ekonomik suçların temel örneklerini oluşturur. Bu suçların ortak özelliği, ekonomik kazanç sağlama amacıyla sistemin güvenilirliğini zedelemeleridir.

TCK'nın 79. ve 80. maddelerinde düzenlenen göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, ekonomik çıkar amacıyla gerçekleştirilen uluslararası mali suçlar arasında yer almaktadır. Bu suçlarda fail, insanları mal veya hizmet gibi ticari bir meta haline getirerek maddi menfaat sağlamaktadır. Benzer şekilde, organ ve doku ticareti de ekonomik temelli bir sömürü biçimidir ve TCK'nın 91. maddesi kapsamında ağır cezalara tabidir.

Dolandırıcılık suçu (TCK m.157–158), ekonomik suçların en yaygın türlerinden biridir. Fail, hileli davranışlarla mağdurun malvarlığı üzerinde tasarrufta bulunmasına neden olarak haksız kazanç elde eder. Dijitalleşme ve bilişim sistemlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte bu suç türü farklı biçimlerde (örneğin siber dolandırıcılık, banka kartı suistimalleri) artış göstermektedir. Adalet Bakanlığı verilerine göre, 2023 yılında malvarlığına karşı işlenen suçların %37'sini dolandırıcılık oluşturmuştur.

Hileli iflas suçu ise (TCK m.161), ticari yaşamda güvenin zedelenmesine yol açan ve borçlunun malvarlığını alacaklılardan gizlemesi veya malvarlığını hileyle azaltması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu suç, ekonomik sistemin şeffaflığını tehdit ettiği için modern ceza hukukunda özel önem taşımaktadır.

Türkiye’de ekonomik suçlar, mali düzenin ve piyasa istikrarının korunması amacıyla hem Türk Ceza Kanunu (TCK) hem de özel kanunlarda ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu suçlar, kamu kaynaklarının adil kullanımını, rekabetin korunmasını ve finansal sistemin güvenilirliğini doğrudan etkileyen eylemler olup, toplumsal refah üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır.

İhaleye fesat karıştırma suçu (TCK m.235), kamu veya özel sektörde gerçekleştirilen ihale süreçlerinde haksız menfaat sağlamak amacıyla yapılan yolsuzluk, rüşvet, hile veya tehdit gibi fiilleri kapsamaktadır. Bu tür eylemler, kamu kaynaklarının etkin kullanımını engelleyerek piyasa rekabetini bozar. Suçun cebir veya tehdit yoluyla işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı beş yıldan az olamaz.

Tefecilik suçu (TCK m.241), kazanç elde etmek amacıyla başkasına yüksek faizle ödünç para verme fiilidir. Kayıt dışı borç verme faaliyetleri finansal sistemin güvenliğini zedeler, gelir dağılımını bozar ve organize suç örgütlerine finansman sağlar. Türkiye’de bu suça ilişkin ceza iki yıldan altı yıla kadar hapis ve adli para cezasıdır.

Mal ve fiyatları etkilemeye yönelik suçlar (TCK m.237–240), piyasa dengesini bozacak biçimde yalan haber yayma, arzı kısıtlama veya malları stoklayarak fiyatları manipüle etme eylemlerini kapsar. Özellikle son yıllarda yaşanan “stokçuluk” vakaları, bu suçun güncel örneklerini oluşturmakta; arz-talep dengesini bozarak enflasyonist baskı yaratmaktadır.

Banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması suçu (TCK m.245), dijitalleşen finansal sistemde hızla artan siber suç türlerinden biridir.

Başkasına ait kartların izinsiz kullanımı veya sahte kart üretimi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır.

Yolsuzluk ve rüşvet suçu (TCK m.252), kamu görevlilerine menfaat temin etmek amacıyla çıkar sağlanmasıdır. Türkiye'nin yolsuzluk algı endeksinde son on yılda ciddi gerileme göstermesi (2013'te 53. sıradan 2023'te 115. sıraya düşmesi), bu suçla mücadelenin kurumsal düzeyde güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kara para aklama suçu (TCK m.282), yasa dışı yollardan elde edilen kazançların meşru görünüm kazandırılması amacıyla finansal işlemlerden geçirilmesiyle oluşur. Türkiye'de altı ay ve üzeri hapis cezası gerektiren her suç, “öncül suç” kabul edilmekte; fail üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılmaktadır. Kara para aklama, gelir dağılımı dengesini bozarak kayıt dışı ekonomiyi büyütür ve vergi gelirlerinde ciddi kayıplara neden olur.

Parada sahtecilik (TCK m.197) ise devletin para basma tekeli ihlal eden en ciddi ekonomik suçlardan biridir. Sahte para üretimi, yalnızca ekonomik güveni değil, devlet otoritesini de zedelemektedir.

TCK dışındaki mevzuatta da ekonomik suçlara yer verilmiştir. 4458 sayılı Gümrük Kanunu, ithalat ve ihracatta usulsüzlükleri ve yanıltıcı beyanları cezalandırırken; 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, akaryakıt, tütün, alkollü içki ve kültür varlıkları kaçakçılığını kapsamaktadır. Türkiye'nin jeostratejik konumu, bu suç türlerinin yaygınlığını artırmakta; özellikle akaryakıt kaçakçılığı yıllar içinde dalgalı bir seyir izlemektedir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, finansal sistemin güvenliğini korumaya yönelik düzenlemeleri içerir. Bu kapsamda zimmet, gerçeğe aykırı beyan, belge saklamama, izinsiz faaliyet ve banka sırlarını açıklama suçları yer almaktadır. Bankacılık sistemi, yüksek finansal büyüklüğü nedeniyle ekonomik suçlara elverişli bir ortam oluşturmakta; bu nedenle denetim ve şeffaflık büyük önem taşımaktadır.

Son olarak, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, bilgi suistimali, piyasa dolandırıcılığı ve sahtecilik gibi sermaye piyasası suçlarını düzenleyerek yatırımcı güvenliğini korumayı amaçlamaktadır. Bu suçların ortak özelliği, ekonomik sistemin bütünlüğüne, finansal şeffaflığa ve kamu güvenine zarar vermeleridir.

5. Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri ve Vergilerin Etkisi

Suç, toplumsal yaşamın en eski ve en kalıcı olgularından biridir. Tarih boyunca farklı biçimlerde ortaya çıkmış olsa da özü itibarıyla suç, toplumsal düzeni bozan, bireyler arası güveni zedeleyen ve ekonomik istikrarı tehdit eden bir davranıştır. Suçun nedenleri üzerine yapılan araştırmalar, bu olgunun yalnızca bireysel veya psikolojik değil; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutlara sahip olduğunu göstermektedir. Suçun dinamik yapısı, onu tek bir değişkenle açıklamayı güçleştirmekte; bu nedenle ekonomik faktörlerin etkisi, modern kriminolojinin en çok tartıştığı konulardan biri hâline gelmiştir.

Ekonomik koşullar ile suç arasındaki ilişki tarihsel olarak Aristoteles ve Platon'a kadar uzanır. 19. yüzyılda Quetelet ve Guerry'nin istatistiksel analizleriyle bilimsel nitelik kazanan bu tartışma, suçun ekonomik krizler, gelir eşitsizlikleri ve yoksulluk gibi değişkenlerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. İktisadi literatürde iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır: motivasyon etkisi ve fırsat etkisi. Motivasyon etkisine göre, olumsuz ekonomik koşullar (işsizlik, gelir kaybı vb.) bireyleri yasa dışı kazanç yollarına yönlendirmektedir. Fırsat etkisi ise tam tersine, ekonomik canlılık dönemlerinde suç oranlarının arttığını, çünkü mal ve para miktarındaki artışın suç fırsatlarını çoğalttığını savunur. Her iki yaklaşım da, suçun ekonomik değişkenlerle karmaşık bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

5.1. İşsizlik ve Suç İlişkisi

İşsizlik hem bireysel hem toplumsal düzeyde önemli ekonomik ve sosyal maliyetler doğurur. Gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak tüm ülkelerde gözlemlenen bu olgu, bireylerin gelir kaybına, motivasyon eksikliğine ve sosyal dışlanmaya yol açar. Türkiye'de işsizlik oranı 2018–2020 döneminde hızlı biçimde artarak %13,7 seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde döviz krizi, küresel durgunluk ve pandemi, işgücü piyasasında ciddi kayıplara yol açmıştır. 2022'de %10,4'e düşen işsizlik oranına rağmen, istihdamdaki toparlanma kalıcı olamamıştır (TÜİK, 2023).

Araştırmalar, işsizlik ve suç arasında genel olarak pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. İşsizliğin artması, özellikle mala karşı işlenen

suçları tetiklemekte; bireyler gelir elde etme amacıyla yasa dışı faaliyetlere yönelmektedir. Gottfredson ve Hirschi (1990), işsizlikle suç arasındaki ilişkiyi açıklarken beş temel nedene dikkat çeker:

1) İş sahibi bireylerin zamanı ve enerjisi sınırlıdır, suç işlemeye fırsat bulamazlar;

2) Yasal gelir elde etmek suç motivasyonunu azaltır;

3) İstihdam statü ve özsaygı kazandırır;

4) Suç işleyen birey işini kaybetme riskiyle karşılaşır;

5) Çalışma disiplini kişilik kontrolünü güçlendirir.

Türkiye verileri de bu görüşleri destekler niteliktedir. 2019'da işsizlik oranı %13,7 iken toplanan vergi gelirleri 740 milyar TL, 2022'de işsizlik oranı %10,4'e düştüğünde vergi gelirleri 1,43 trilyon TL olmuştur. Bu fark, işsizlik azaldıkça ekonomik faaliyetlerin canlandığını ve vergi tabanının genişlediğini göstermektedir. İşsizlik sadece ekonomik üretimi değil, aynı zamanda vergi gelirlerini, kamu harcamalarını ve dolaylı olarak bütçe dengesini de etkiler. İşsizliğe bağlı olarak azalan vergi gelirleri, kamu açıklarını artırmakta; bu da dolaylı biçimde ekonomik suçlara zemin hazırlamaktadır.

İşsizliğin birey üzerindeki psikolojik etkileri de suça yönelimde önemli rol oynar. İşini kaybeden birey, özgüven kaybı, sosyal dışlanma, depresyon ve öfke gibi duygusal tepkiler geliştirebilir. Bu durum özellikle aile içi şiddet, hırsızlık veya dolandırıcılık gibi suçlara zemin hazırlayabilir. Dolayısıyla, işsizlikle mücadele yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal politika gerektirir.

5.2. Gelir Dağılımı, Yoksulluk ve Suç

Gelir dağılımı adaletsizliği, suçun ekonomik belirleyicileri arasında en güçlü faktörlerden biridir. Ehrlich (1973) ve Fleisher (1982), gelir eşitsizliği arttıkça bireylerin yasal kazançlarla yasa dışı kazançlar arasındaki farkı daha belirgin şekilde gördüğünü ve suç eğiliminin yükseldiğini belirtir. Gini katsayısındaki artış, mala karşı suçlar (soygun, hırsızlık) ile pozitif korelasyon göstermektedir.

Japonya gibi gelir dağılımı adaletinin yüksek olduğu ülkelerde suç oranlarının düşük seyretmesi, bu ilişkiyi doğrular niteliktedir. Türkiye'de 2013'te 0,39 olan Gini katsayısı, 2020'de 0,43'e yükselmiş ve bu süreçte suç

oranlarında da artış gözlemlenmiştir. Bu durum, gelir eşitsizliğinin hem doğrudan hem dolaylı biçimde suçu artırdığını göstermektedir.

Yoksulluk, tarih boyunca suçun “ataları” arasında sayılmıştır. Aristoteles’in “Yoksulluk devrimin ve suçun anasıdır” sözü, bu ilişkinin en eski ifadesidir. Günümüzde yoksulluk, yalnızca gelir eksikliği değil, aynı zamanda sosyal dışlanma ve fırsat eşitsizliği anlamına gelmektedir. Pandemi süreci, Türkiye’de yoksulluk oranlarını 2020’de %15 seviyesine taşımış; özellikle düşük gelirli kesimlerde mala karşı suçlar artmıştır. Buna karşılık 2023’te %13,5’e düşen yoksulluk oranı, sosyal yardımlar ve asgari ücret artışlarıyla kısmen azalmıştır (TÜİK, 2023). Ancak bu iyileşme geçici olup, gelir adaletsizliği ve enflasyon baskısı sürdükçe yoksulluk kaynaklı suç eğilimi de devam etmektedir.

5.3. Mekân, Nüfus ve Kentleşmenin Suç Üzerindeki Etkisi

Coğrafya ve mekân, suçun ortaya çıkışında belirleyici unsurlardandır. Suçun mekânsal dağılımı, toplumsal ve ekonomik yapı ile doğrudan ilişkilidir. Suç coğrafyası araştırmaları, suçun mekânda rastgele dağılmadığını, belirli bölgelerde yoğunlaştığını ortaya koymuştur (Clarke & Felson, 1993). Nüfus yoğunluğu, göç, plansız kentleşme ve sosyoekonomik dengesizlikler, bu yoğunlaşmanın temel nedenleridir.

Türkiye’de yapılan çalışmalar, büyük kentlerde mala karşı suçların (hırsızlık, dolandırıcılık, yağma) daha yaygın olduğunu, kırsal alanlarda ise cebir ve şiddet suçlarının öne çıktığını göstermektedir. 2020 yılında en yüksek suç oranı yüz binde 970 ile Aydın’da, en düşük oran ise yüz binde 156 ile Adıyaman’da kaydedilmiştir. Nüfus yoğunluğu tek başına belirleyici olmasa da kentleşme sürecinde ortaya çıkan sosyal çözülme ve denetimsizlik, suç oranlarını artıran önemli bir faktördür.

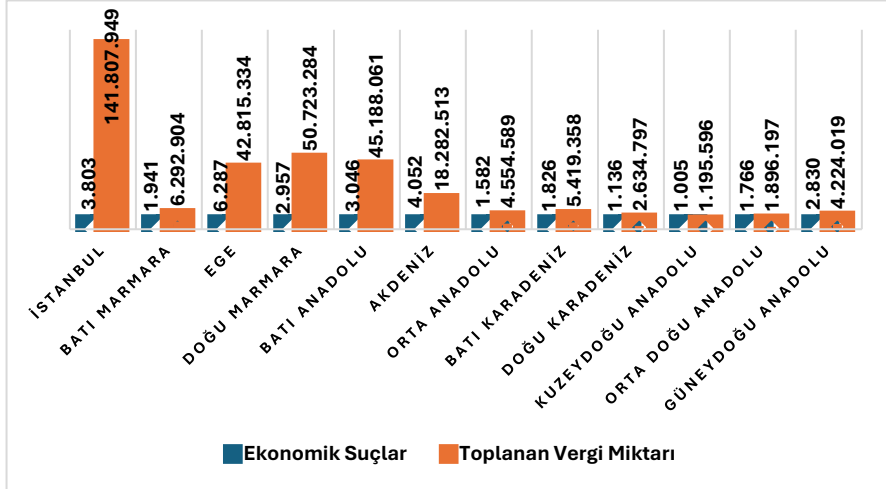
Kentleşme teorisine göre, hızlı şehirleşme bireylerin toplumsal bağlarını zayıflatır, sosyal kontrol mekanizmalarını aşındırır ve bireyleri anonimleşmiş kentsel ortamlarda suça daha açık hâle getirir. Özellikle ekonomik fırsat eşitsizlikleri, işsizlik ve göç gibi faktörler, kentleşme ile suç arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir.

6. Türkiye’de Vergilerin Ekonomik Suçlar Üzerindeki Etkisi: Bölgesel Açıdan (2013–2020 Dönemi)

Bu bölümde 2013–2020 yılları arasında Türkiye’nin İBBS-1 düzeyindeki 12 bölgesi için toplanan vergi miktarları ile ekonomik suç oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. Her bir yıl için bölgeler bazında toplanan vergi gelirleri ve işlenen ekonomik suç sayıları grafiklerle değerlendirilmiş; bu değerlendirmeler üzerinden vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisine ilişkin yorumlar yapılmıştır. Analizlerde ekonomik suçlar; dolandırıcılık, sahtecilik, zimmet, rüşvet, kaçakçılık, mala zarar verme ve “diğer” başlığı altındaki kara para aklama suçlarını kapsamaktadır.

Bölgesel incelemeler, ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerle suç oranları arasında kimi zaman paralellik, kimi zaman ise belirgin sapmalar olduğunu göstermektedir. Bu durum, ekonomik suçların yalnızca vergi düzeyleriyle değil; kayıt dışılık, sektör yapısı, göç, denetim yoğunluğu ve bölgesel ekonomik dinamikler gibi başka değişkenlerle de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 6.1: 2013 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2013 yılına ait grafik, bölgelerdeki vergi gelirleri ile ekonomik suç oranları arasındaki farklılaşmaları göstermektedir. İstanbul, en yüksek vergi gelirine sahip bölge olmasına rağmen, nüfus ve ekonomik büyüklüğüyle

karşılaştırıldığında ekonomik suç oranının beklenenden düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'nin finans ve ticaret merkezi olması nedeniyle vergi kaçakçılığı, sahte fatura, dolandırıcılık ve kara para aklama gibi suçların daha yoğun olması beklenebilirken, grafikte bu ilişki doğrusal biçimde yansımamaktadır. Bu durumun iki olası açıklaması vardır: ekonomik suçların tespit oranının düşük olması veya dönem itibarıyla vergi ahlakının ve denetim etkinliğinin daha yüksek olması.

Batı Marmara Bölgesi'nde toplanan vergi miktarı düşük, ekonomik suç oranı ise yine düşük seviyededir. Buna rağmen Türkiye ortalamasına kıyasla ekonomik suç oranı görece yüksektir. Bu bulgu, bölgede sanayi ve tarım sektörlerinde kayıt dışı çalışmanın, KOBİ'lerin vergi kaçırmaya yönelmesinin ve lojistik-ticaret alanlarında sahte belge düzenlenmesinin etkili olabileceğini göstermektedir.

Ege Bölgesi'nde ekonomik suç oranı yüksek, vergi gelirleri ise orta düzeydedir. Bölgenin turizm, sanayi ve tarım bakımından önemli bir ekonomik merkez olduğu düşünüldüğünde hem vergi gelirlerinin daha yüksek hem de suç oranlarının daha düşük olması beklenebilirdi. Ancak grafikte tersi bir eğilim görülmektedir. Bu durum; turizm gelirlerinde kayıt dışılık, küçük işletmelerde vergi uyumunun düşük olması ve tarımsal teşviklerde usulsüzlüklerin etkisini akla getirmektedir.

Batı Anadolu Bölgesi, yüksek vergi gelirleri ile düşük ekonomik suç oranlarıyla dikkati çekmektedir. Ankara'nın yer aldığı bu bölgedeki kamu kurumlarının yoğunluğu, denetim mekanizmalarının daha etkin işlemesi ve vergi ahlakının görece yüksek olması bu durumu açıklamaktadır. Bu nedenle bu bölgede vergi gelirleri arttıkça ekonomik suç oranlarının azaldığı, yani ters yönlü bir ilişki gözlemlenmektedir.

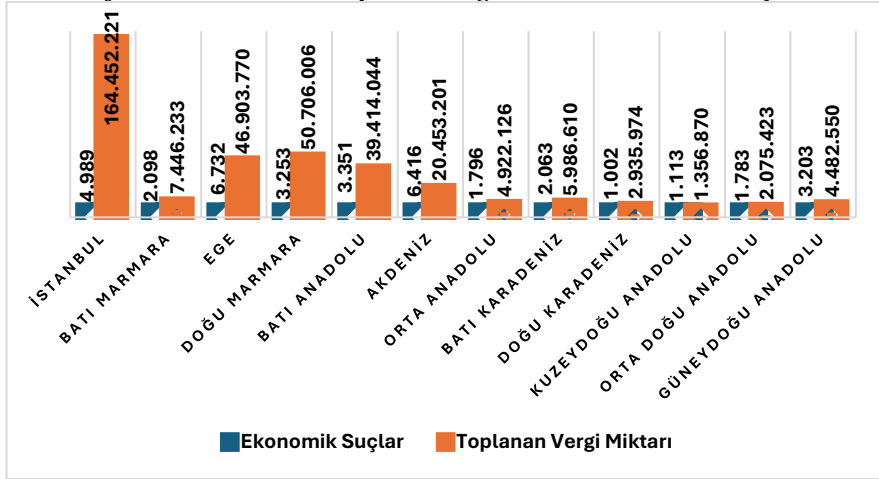
Akdeniz Bölgesi'nde hem vergi geliri hem de suç oranı orta seviyededir. Bölgedeki turizm ve dış ticaret faaliyetleri, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı işlemlerin görülme olasılığını artırsa da grafik ilişkiler net bir sonuç vermemektedir.

Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hem vergi gelirleri hem de suç oranları düşüktür. Ancak bu bölgelerde kaçakçılık ve kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu bilindiği için grafiklerdeki düşük suç oranlarının kayıt dışı suçların tespit edilememesinden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Bu bölgelerde vergi ahlakının düşük olduğu ve denetim etkinliğinin sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

VERGİ SİSTEMİNDE DEĞİŞİM:
HUKUKİ UYUŞMAZLIKLAR, AFLAR VE YENİ VERGİ DÜZENİ

Genel olarak 2013 yılı verileri, vergi gelirleri arttıkça ekonomik suçların artması yönünde bir eğilim olmakla birlikte, bölgesel sapmaların belirgin olduğunu göstermektedir. Özellikle İstanbul, Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki farklılıklar, yalnızca vergi düzeylerinin suç oranlarını açıklamada yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Grafik 6.2: 2014 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2014 yılına ilişkin grafik, bölgeler arasındaki vergi gelirleri ve ekonomik suç oranları arasındaki farklılaşmanın 2013 yılına benzer biçimde devam ettiğini göstermektedir. İstanbul, tüm yıllarda olduğu gibi 2014'te de en yüksek vergi gelirine sahip bölgedir. Ancak ekonomik suç oranı, nüfus ve ekonomik yoğunluk dikkate alındığında beklenen seviyenin altında kalmıştır. Türkiye'de toplanan toplam verginin önemli kısmının İstanbul'dan gelmesine rağmen ekonomik suç oranının orta düzeyde seyretmesi, vergi gelirleri ile suç oranı arasındaki ilişkinin bu bölgede doğrusal olmadığını göstermektedir.

Batı Marmara Bölgesi'nde vergi gelirleri düşük, ekonomik suç oranı ise orta seviyededir. Sanayi ve tarımsal üretimin yoğun olduğu bölge, ticaret ve finansal faaliyet bakımından İstanbul kadar hareketli olmadığından vergi gelirleri düşüktür. Bununla birlikte ekonomik suç oranının görece yüksek olması, bölgede KOBİ yoğunluğu ve kayıt dışı işlemlerin etkisine işaret etmektedir. Bu bölgede vergi gelirleri ile ekonomik suçlar arasında ters yönlü ve daha belirgin bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ege Bölgesi'nde toplanan vergi miktarı yüksek olmasına rağmen ekonomik suç oranı oldukça yüksektir. İzmir, Manisa, Aydın ve Denizli gibi

büyük şehirleri içeren bölge, ticaret, turizm ve sanayi bakımından önemli bir çekim merkezidir. Bu nedenle ekonomik suç oranının yüksekliği; ticaret ve sanayi faaliyetlerinin kayıt dışı işleme açıklığı, turizm sektöründeki gelirlerin tam olarak beyan edilmemesi ve küçük ölçekli işletmelerde vergi uyumsuzluğunun etkisiyle ilişkilendirilebilir. Bu durum, bölgede vergi-suç ilişkisinin yıllar itibarıyla tutarlı biçimde “ayırışma gösterdiğini” ortaya koymaktadır.

Batı Anadolu Bölgesi, yüksek vergi gelirlerine karşılık nispeten düşük ekonomik suç oranlarıyla dikkat çekmektedir. Bölgenin en büyük ekonomik merkezi olan Ankara’nın kamu kurumlarının yoğunlaştığı bir şehir olması, denetim mekanizmalarının daha sıkı işlemesi ve vergi ahlakının görece yüksek olması bu tabloyu açıklamaktadır. Bu durum 2013 yılında olduğu gibi 2014 yılında da vergi gelirleri ile ekonomik suç oranları arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

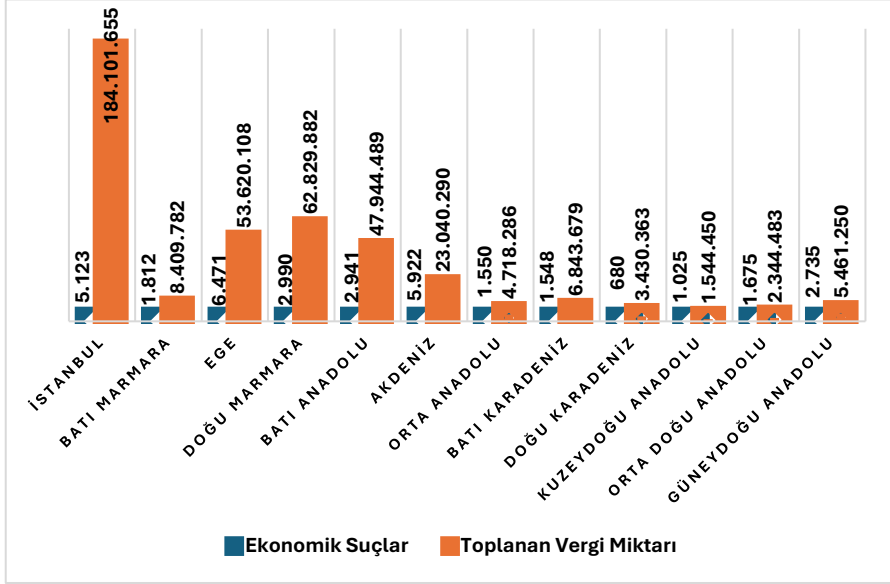
Akdeniz Bölgesi’nde vergi gelirleri orta düzeyde, ekonomik suç oranı ise beklenenden yüksektir. Antalya ve Mersin gibi büyük turizm ve ticaret merkezlerini barındırması nedeniyle bölgede kayıt dışı ekonomi potansiyeli yüksektir. Vergi gelirlerinin görece düşük kalmasına karşın suç oranının yüksek olması, bölgenin ekonomik yapısı ile denetim kapasitesi arasındaki uyumsuzluğa işaret etmektedir.

Karadeniz, Doğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde 2014 yılı verileri hem vergi gelirlerinin hem de ekonomik suç oranlarının düşük olduğunu göstermektedir. Ancak özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ekonomik suç oranlarının, vergi gelirleri ve resmi kayıtlarla uyumlu olmayan bir şekilde yüksek görünmesi dikkat çekicidir. Bu durum, kaçakçılık faaliyetleri ve kayıt dışı ekonominin yoğun olmasına rağmen tespit edilen suçların tümünü yansıtmayan bir kayıt yapısına işaret edebilir.

Genel olarak 2014 yılı verileri, bazı bölgelerde vergi gelirleri arttıkça suç oranlarının arttığı; bazı bölgelerde ise tam tersine vergi gelirleri yükselirken ekonomik suç oranlarının düştüğü karmaşık bir ilişki göstermektedir. Özellikle Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde vergi-suç ilişkisindeki belirgin sapmalar; ekonomik yapının, kayıt dışılığın ve sektörel faaliyetlerin bu ilişki üzerinde güçlü etkileri olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak bu analiz, bazı bölgelerde ekonomik suçları önlemek için daha etkin denetimlerin yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Ege,

Güneydoğu Anadolu ve İstanbul gibi bölgelerde daha sıkı mali kontroller uygulanmalıdır.

Grafik 6.3: 2015 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2015 yılına ait grafik incelendiğinde, genel olarak vergi gelirlerinin yüksek olduğu bölgelerde ekonomik suç oranlarının da yüksek seyrettiği görülmektedir. Bununla birlikte bazı bölgelerde vergi gelirleri ile suç oranları arasında beklenen ilişkinin zayıfladığı veya tersine döndüğü durumlar mevcuttur.

İstanbul, 2015 yılında da en yüksek vergi gelirine sahip bölgedir. Buna karşın ekonomik suç oranı, vergi gelirlerinin ve ekonomik hacmin büyüklüğü düşünüldüğünde Ege Bölgesi'nden daha düşük seviyede kalmaktadır. Yoğun ticari faaliyetler nedeniyle mali suçlara elverişli bir yapıya sahip olan bölgede ekonomik suç oranının beklenenden düşük görünmesi, büyük ölçekli ekonomik faaliyetlerin denetimini zorlaştıran kayıt dışı işlemler veya tespit oranlarındaki sınırlılıklarla açıklanabilir.

Batı Marmara Bölgesi hem vergi gelirleri hem de ekonomik suç oranları açısından düşük seviyelerde seyretmektedir. Tarım ve sanayinin ön planda olduğu bu bölge, büyük finans ve ticaret merkezlerine oranla daha sınırlı ekonomik çeşitliliğe sahip olduğundan ekonomik suç oranları da düşük kalmaktadır.

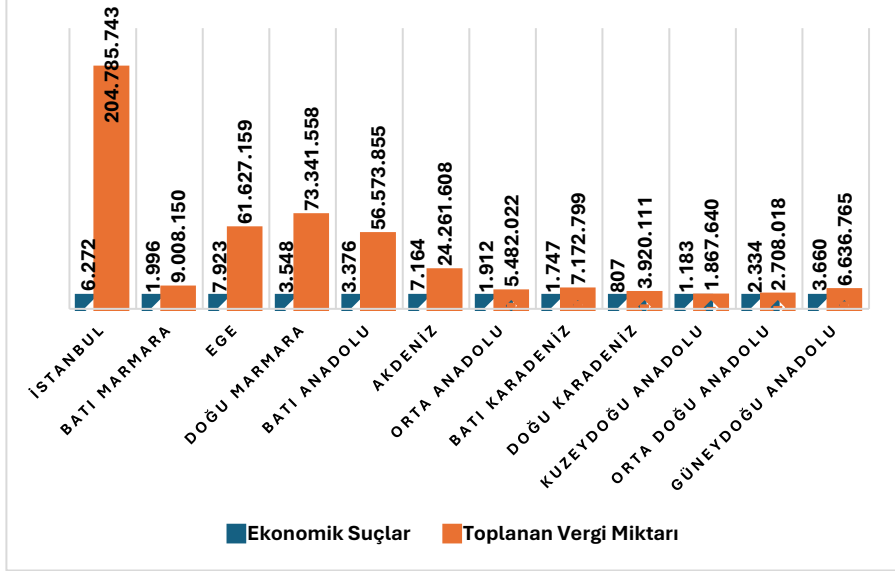
Ege Bölgesi ise 2015 yılında da dikkat çekici bir şekilde yüksek ekonomik suç oranına sahiptir. Bölgenin İzmir, Manisa, Aydın ve Denizli gibi büyük ekonomi merkezlerini barındırması; sanayi, turizm ve tarım sektörlerinin yoğunluğu; ticari işlemlerde kayıt dışılığı artırabilmekte ve ekonomik suç oranlarının yüksek görülmesine yol açmaktadır. Turizm gelirlerinin tam beyan edilmemesi, ticari sahtecilik ve teşvik suiistimalleri, suç oranlarının vergi gelirlerine kıyasla daha yüksek olmasına katkı sağlamaktadır.

Batı Anadolu Bölgesi'nde vergi gelirleri yüksek seviyede olmasına rağmen ekonomik suç oranları İstanbul ve Ege'ye kıyasla daha düşüktür. Bunun en önemli nedeni, bölgede yer alan Ankara'nın kamu kurumları ile karakterize olması ve denetim mekanizmalarının görece daha sıkı işlemesidir. Bu durum, bölgede vergi gelirleri yüksek olsa da suç oranlarının kontrol altında tutulabildiğini göstermektedir.

Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hem vergi gelirleri hem de ekonomik suç oranları düşüktür. Bu bölgelerde büyük sanayi tesislerinin ve geniş ticaret ağlarının bulunmaması büyük ölçekli ekonomik suç fırsatlarını azaltmaktadır. Ancak özellikle Güneydoğu Anadolu'da kaçakçılık ve kayıt dışı ticaretin yoğun olduğu bilindiği hâlde grafikte suç oranlarının düşük görünmesi, ekonomik suçların tespit oranlarının sınırlı olduğunu düşündürmektedir.

Genel değerlendirme olarak 2015 verileri, ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde ekonomik suç oranlarının da yüksek olma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bazı bölgelerde vergi gelirleri ile suç oranları arasındaki ilişki beklenen doğrultuda değildir; bu durum yapısal koşullar, kayıt dışılık ve denetim farklılıklarının belirleyici etkisine işaret etmektedir.

Grafik 6.4: 2016 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

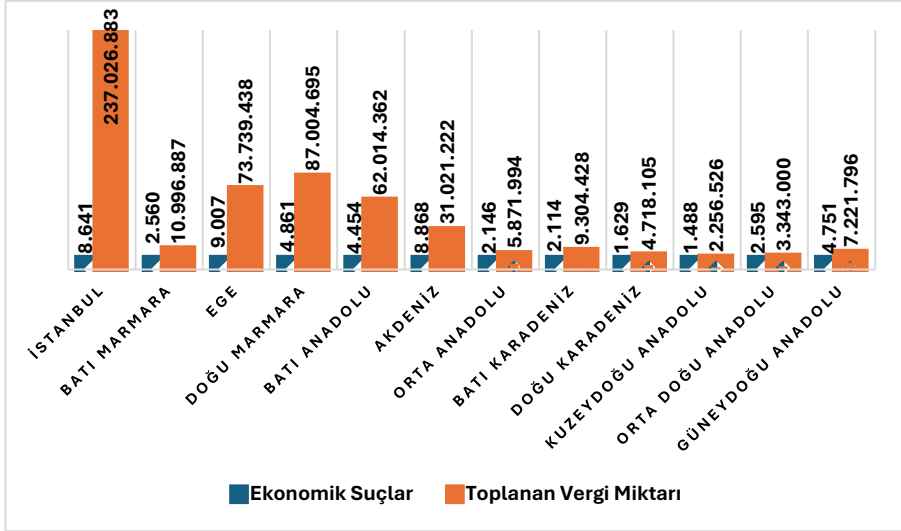

2016 yılı grafiği incelendiğinde, İstanbul, Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde hem vergi gelirlerinin hem de ekonomik suç oranlarının diğer bölgelere kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, ekonomik aktivitenin ve ticari hareketliliğin yoğun olduğu bölgelerde ekonomik suçların daha sık ortaya çıktığını göstermektedir.

Ege, Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toplanan vergi miktarına kıyasla ekonomik suç oranının beklenenden yüksek olması dikkat çekicidir. Bu bölgelerde ekonomik yapının çeşitliliği, kayıt dışı işlemlerin yaygınlığı ve sektör bazlı hareketlilik, ekonomik suç oranlarının vergi gelirleriyle birebir uyumlu olmamasına yol açmaktadır.

Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hem vergi gelirleri hem de suç oranları düşüktür. Bu bölgelerde ekonominin daha sınırlı ölçekte gerçekleşmesi, büyük ölçekli mali suç fırsatlarını azaltmakla birlikte kayıt dışı ekonominin yaygınlığı nedeniyle suç oranlarının resmi verilere tam olarak yansımamış olabileceği değerlendirilmelidir.

Grafik 6.5: 2017 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2017 yılı grafiği, ekonomik suçların en yoğun olduğu bölgelerin aynı zamanda yüksek vergi gelirlerine sahip bölgeler olduğunu göstermektedir. İstanbul, vergi tahsilatında ilk sıradadır ve ekonomik suç sayısı da en yüksek bölgedir. Bu durum, yıl bazında ekonomik faaliyet hacmi ile suç oranları arasında paralellik olduğunu göstermektedir.

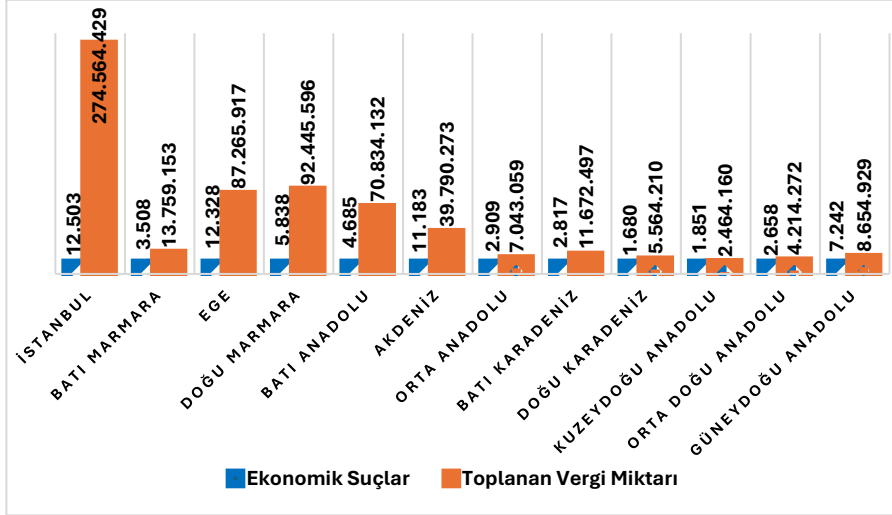
Ege ve Doğu Marmara bölgeleri de yüksek vergi gelirlerine karşılık yüksek suç oranlarıyla öne çıkmaktadır. Özellikle Ege Bölgesi'nin suç oranı, yılın genel eğilimi içinde dikkat çekici bir seviyededir.

Batı Marmara'da vergi gelirleri orta seviyedeysen suç oranları düşüktür. Ankara'nın yer aldığı Batı Anadolu Bölgesi'nde suç oranı, vergi gelirlerine kıyasla daha ılımlı seyretmektedir.

Karadeniz, Doğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde hem vergi hem suç oranları düşüktür. Güneydoğu Anadolu'da ise vergi geliri düşük olmasına rağmen suç oranı diğer düşük gelirli bölgelere göre daha yüksektir.

Genel olarak 2017 yılı, büyük ölçekli ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde suç oranlarının yükseldiği; ancak bazı düşük gelirli bölgelerde suç oranlarının vergi gelirleri ile uyumlu olmadığı bir yapıyı ortaya koymaktadır.

Grafik 6.6: 2018 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2018 yılı verileri, İstanbul'un hem vergi gelirlerinde hem de ekonomik suç sayılarında ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Ancak suç oranı, vergi gelirleriyle karşılaştırıldığında yılın genel eğiliminde orta seviyede kalmaktadır.

Ege Bölgesi bu yılda özellikle dikkat çekmektedir: Vergi gelirlerinde üst sıralarda yer alırken ekonomik suç oranında İstanbul'un hemen arkasından ikinci sıradadır. Bu durum, yılın verileri içinde Ege Bölgesi'nin öne çıkan temel farklılığıdır.

Doğu Marmara Bölgesi, Ege'ye kıyasla daha yüksek vergi toplamasına rağmen suç oranının daha düşük seviyede kalmasıyla 2018 yılı için belirgin bir ayrışma göstermektedir.

Batı Anadolu'da vergi gelirleri yüksek, ekonomik suç miktarı ise daha düşük görünmektedir. Bu yapı yılın bölgesel dağılımında istikrarlı bir görünüm sunmaktadır.

Akdeniz Bölgesi 2018 yılında suç oranı bakımından üst sıralara yakın bir konumdadır. Vergi gelirleri orta düzeyde olmasına rağmen ekonomik suç oranının görece yüksek olması yılın dikkat çekici bulgularından biridir.

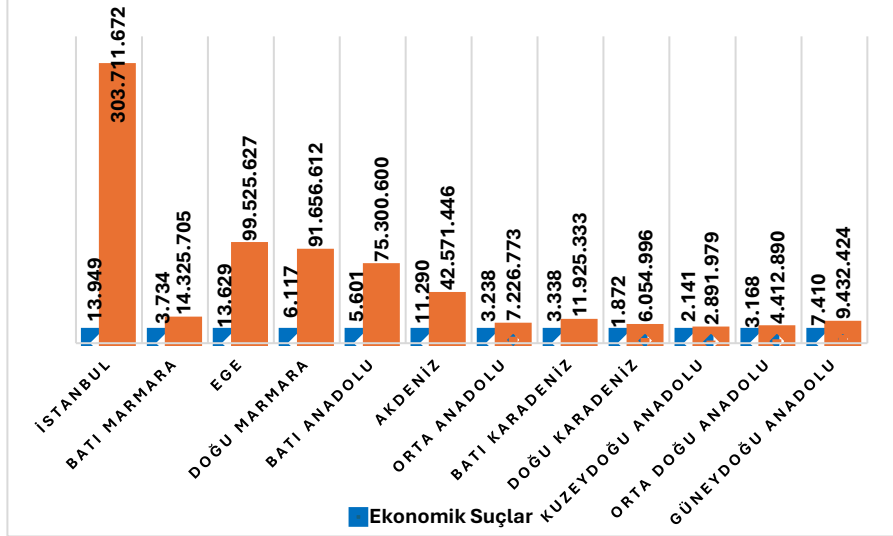
Karadeniz'in iki alt bölgesi arasında vergi geliri bakımından belirgin fark bulunmasına rağmen suç oranlarının birbirine oldukça yakın olması 2018 yılı için karakteristik bir durumdur.

Ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgeler arasında yer alan Kuzeydoğu Anadolu, 2018'de hem vergi gelirlerinde hem de suç oranlarında en düşük

seviyelerde yer alırken; Güneydoğu Anadolu aynı gelir grubunda bulunan diğer bölgelere kıyasla daha yüksek bir suç oranı göstermektedir.

2018 yılı genel olarak değerlendirildiğinde, özellikle Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde suç oranlarının o yılın vergi dağılımıyla sınırlı bir paralellik göstermediği; bu bölgelerin vergi-suç ilişkisinden belirgin biçimde ayrıştığı görülmektedir.

Grafik 6.7: 2019 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2019 yılı verileri, İstanbul'un vergi tahsilatında açık ara ilk sırada yer aldığını ve ekonomik suç sayısının da en yüksek olduğu bölge olduğunu göstermektedir. Ancak suç oranı, vergi gelirlerinin büyüklüğü dikkate alındığında yılın genel eğiliminde orta seviyede konumlanmaktadır.

Ege Bölgesi hem vergi gelirleri hem de ekonomik suç sayısı bakımından İstanbul'un ardından ikinci sıradadır. Bu durum, 2019 yılında Ege'nin ekonomik suç oranı açısından belirgin şekilde öne çıktığını göstermektedir.

Doğu Marmara, vergi gelirlerinde üst sıralarda yer almasına rağmen ekonomik suçlar bakımından yılın ortalama seviyesinde kalmaktadır. Bu durum, 2019 yılına özgü bölgesel bir ayrışmadır.

Batı Anadolu'da vergi gelirleri yüksek olmasına karşın suç oranının bu gelirlere kıyasla daha sınırlı düzeyde kalması, 2019 yılı açısından bölgenin istikrarlı görünümünü sürdürdüğünü göstermektedir.

Akdeniz Bölgesi'nde vergi gelirleri düşük-orta aralığında seyretmekte, ancak ekonomik suç oranı bu gelir düzeyine göre daha yüksek

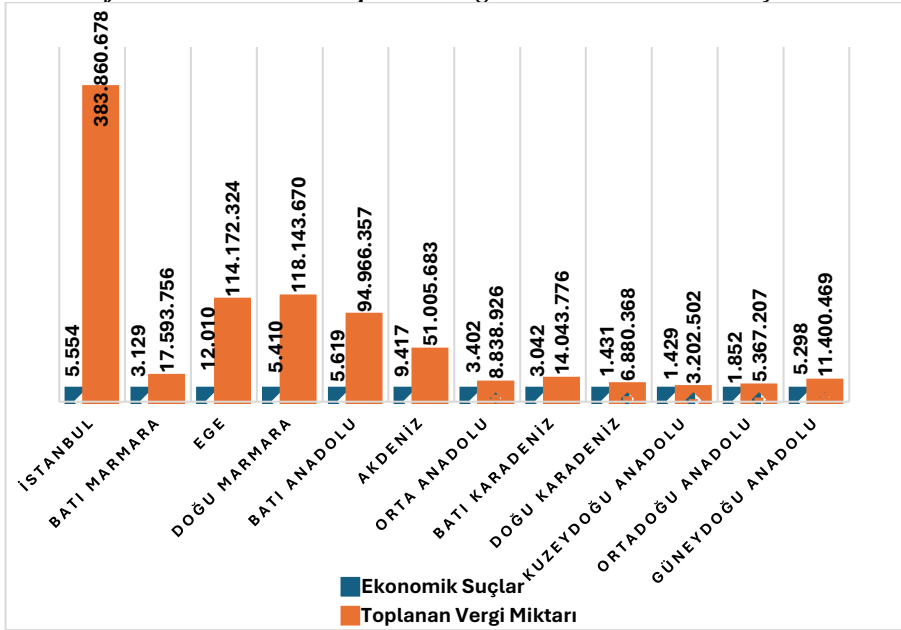
görülmektedir. 2019 yılında Akdeniz Bölgesi bu yönüyle belirgin bir sapma göstermiştir.

Karadeniz'in iki alt bölgesi, vergi gelirleri birbirinden farklı olmasına rağmen ekonomik suç oranları bakımından birbirine yakın bir düzeyde seyretmiştir. Bu yıl için iki bölge arasındaki temel benzerlik budur.

Ekonomik olarak daha düşük gelir grubunda yer alan Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde hem vergi hem suç oranları düşük seviyelerdedir. Buna karşın Güneydoğu Anadolu'da vergi gelirleri benzer düzeyde kalmasına rağmen suç oranı yılın verileri içinde daha yüksektir. Bu durum, 2019 yılında bölgenin dikkat çeken ayrışma noktasıdır.

Genel olarak 2019 yılı, özellikle Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin vergi-suç ilişkisinden belirgin biçimde ayrıştığı bir dönem olarak görülmektedir.

Grafik 6.8: 2020 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç oranı

2020 yılı verileri, İstanbul'un vergi gelirlerinde ilk sırada yer aldığını, ekonomik suç sayısının ise bölge sıralamasında dördüncü sırada bulunduğunu göstermektedir. Vergi tahsilatının büyüklüğü dikkate alındığında İstanbul'un suç oranının görece düşük kalması yılın dikkat çeken bulgularından biridir.

Ege Bölgesi, 2020 yılında ekonomik suç sayısı bakımından ilk sıradadır ve vergi gelirlerinde de üst sıralarda yer almaktadır. Bu durum, yılın genel verileri içinde Ege'nin suç oranları yönünden en belirgin bölge olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde vergi gelirleri yüksek olmasına rağmen suç oranları Ege ve Akdeniz'e kıyasla daha düşük seviyededir. Bu iki bölge 2020 yılı için nispeten dengeli bir görünüm sunmaktadır.

Akdeniz Bölgesi'nde ekonomik suç oranı, vergi gelirlerinin orta düzeyde olmasına rağmen yüksek görünmektedir. Bu durum, 2020 yılında bölgenin vergi-suç ilişkisinden ayrıştığını gösteren temel bulgudur.

Karadeniz'in iki alt bölgesinde vergi gelirleri birbirinden farklı olmasına rağmen suç oranlarının birbirine yakın seyretmesi 2020 yılına özgü karakteristik bir durumdur.

Ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgeler arasında Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu hem vergi gelirleri hem de suç oranları bakımından listenin sonlarında yer almıştır. Güneydoğu Anadolu ise vergi gelirleri düşük olmasına rağmen suç oranının aynı gelir grubundaki diğer bölgelere göre daha yüksek olmasıyla yılın en belirgin ayrışmalarından birini göstermektedir.

2020 yılı genel olarak değerlendirildiğinde, özellikle Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde suç oranlarının vergi gelirleriyle paralel seyretmediği; bu bölgelerin yılın vergi-suç ilişkisinde en dikkat çekici sapmaları oluşturduğu görülmektedir.

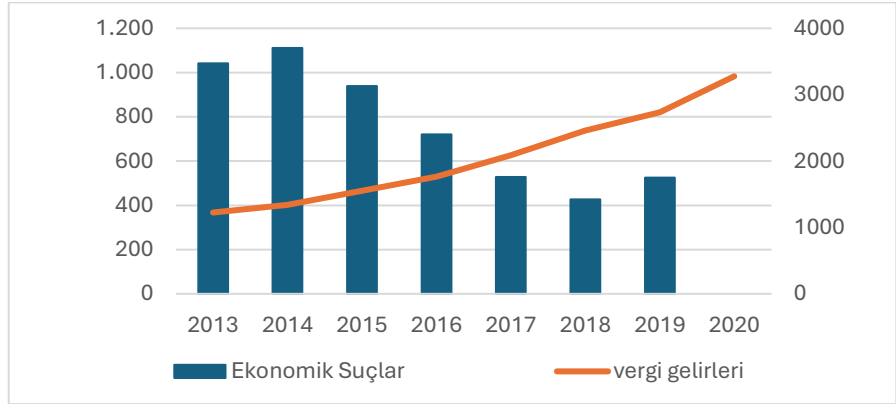
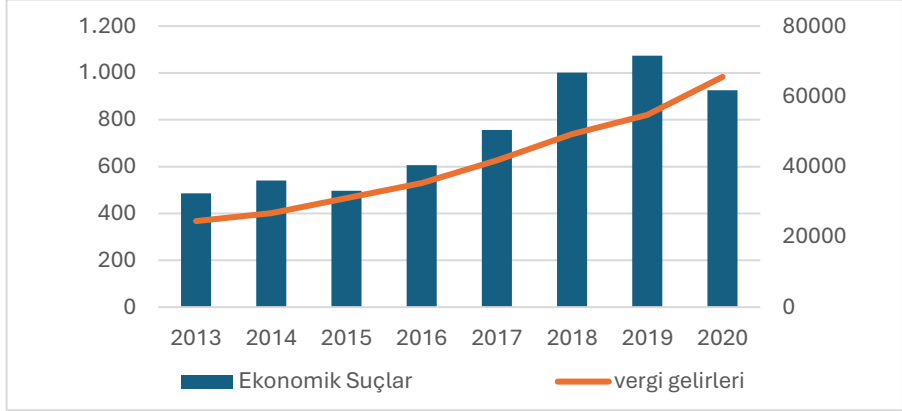
7. Türkiye'de Vergilerin Ekonomik Suçlar Üzerindeki Etkisi: Cinsiyet Açısından (2013–2020 Dönemi)

Ekonomik suçların bölgesel dağılımı kadar, bu suçların faillerinin cinsiyete göre dağılımı da suç dinamiklerinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. 2013–2020 dönemine ilişkin veriler, ekonomik suçların yıllar içindeki seyrinin yalnızca bölgesel ve ekonomik farklılıklarla değil, toplumsal yapı ve cinsiyet temelli davranış örüntüleriyle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle ekonomik suçlara yönelik analizde erkek ve

VERGİ SİSTEMİNDE DEĞİŞİM:
HUKUKİ UYUŞMAZLIKLAR, AFLAR VE YENİ VERGİ DÜZENİ

kadın faillerin davranış eğilimlerinin zaman içindeki değişiminin incelenmesi, suçun yapısal ve sosyo-ekonomik boyutlarını daha bütüncül biçimde değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. Aşağıdaki grafik, aynı dönem için erkekler ve kadınlar tarafından işlenen ekonomik suç sayılarının yıllar içindeki gelişimini vergi gelirleri ile göstermektedir.

Grafik 7:2013-2020 yıllarında Türkiye’de erkekler ve kadınlar tarafından işlenen ekonomik suçlar ve toplanan vergi miktarı

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımızca Hazırlanmıştır.

2013–2020 dönemine ait grafik, erkekler ve kadınlar tarafından işlenen ekonomik suç sayıları ile vergi gelirlerinin yıllar içindeki seyrini birlikte göstermektedir. Grafik incelendiğinde, erkeklerin işlediği ekonomik suçların tüm yıllarda kadınlara kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerde suç sayıları 2013’ten 2019’a kadar artış

eğilimindeyken 2020 yılında dikkat çekici bir düşüş yaşanmıştır. Kadınlarda da benzer bir eğilim mevcuttur; suç oranları 2019'a kadar artmış, 2020 yılında ise gerilemiştir.

Vergi gelirleri ise dönem boyunca istikrarlı bir artış göstermektedir. 2013 yılına göre 2020 yılına gelindiğinde vergi gelirlerinde yaklaşık beş katına ulaşan bir büyüme gözlenmiştir; buna karşın suç oranlarında aynı ölçüde bir artış yaşanmamıştır. 2020 yılındaki suç düşüşü, grafik üzerinde belirgin biçimde ayrılmaktadır.

Bu durum iki temel sonuca işaret etmektedir. İlk olarak, suç oranlarının artan vergi gelirleriyle birebir paralel ilerlemediği; ekonomik büyüme ve vergi artışlarının suç oranları üzerinde ancak sınırlı ve gecikmeli bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. İkinci olarak, 2020 yılındaki ani gerileme, yılın sosyal ve ekonomik koşullarının suç dinamikleri üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. Bu etki, özellikle hareketlilik ve ekonomik faaliyetin kısıtlandığı dönemlerde ekonomik suç fırsatlarının azaldığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak, grafik erkek ve kadınlar arasında açık bir fark bulunduğunu; suç oranlarının yıllar içinde belirli bir yükselme eğilimi gösterse de vergi gelirlerindeki artışla tam anlamıyla örtüşmediğini ortaya koymaktadır. Suç oranlarının düşüşe geçtiği 2020 yılı ise, ekonomik suçların yalnızca gelir düzeyinden değil, toplumsal koşullardan da güçlü biçimde etkilendiğini göstermektedir.

8. Genel Değerlendirme

2013–2020 dönemine ait bölgesel veriler, vergi gelirleri ile ekonomik suç oranları arasında tüm bölgelerde geçerli tek yönlü ve istikrarlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Ekonomik hacmin yüksek olduğu İstanbul, Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde bazı yıllarda suç oranlarının da yüksek seyretmesi, ekonomik faaliyet düzeyi ile suç oranı arasında dönemsel paralelliklere işaret etmektedir; ancak bu ilişki her yıl ve her bölge için tutarlı biçimde gözlenmemektedir. Dönem boyunca Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri, vergi gelirleri ile suç oranları arasında belirgin uyumsuzluk sergileyen bölgeler olarak öne çıkmış; bazı yıllarda vergi gelirleri orta düzeydeyken suç oranları daha yüksek

gerçekleşmiştir. Bu durum, bölgesel ekonomik yapı, kayıt dışılık, turizm ve tarımsal faaliyetlerin niteliği gibi faktörlerin etkisine işaret etmektedir.

İstanbul, vergi gelirlerinde her yıl açık ara birinci sırada yer almasına rağmen suç oranının vergi hacmiyle aynı ölçüde artmamasıyla dikkat çekmektedir. Doğu Marmara ve Batı Anadolu’da da yüksek vergi gelirlerine rağmen suç oranlarının çoğu yılda sınırlı düzeyde kalması, bu bölgelerde denetim kapasitesinin ve kurumsal yapının görece daha güçlü olduğuna işaret etmektedir. Buna karşın Güneydoğu Anadolu Bölgesi, benzer ekonomik hacme sahip diğer bölgelerden daha yüksek suç oranlarıyla dönem boyunca istikrarlı biçimde ayrılmaktadır. Karadeniz, Doğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri ise dönemin tamamında hem vergi gelirleri hem de suç oranları bakımından daha düşük düzeylerde seyretmiş; ekonomik yapının homojenliği bu bölgelerde yıllar arasında büyük dalgalanmalar oluşmasını engellemiştir.

Cinsiyete ilişkin veriler de dönem eğilimlerini destekler niteliktedir. Erkekler tarafından işlenen ekonomik suçlar, tüm yıllarda kadınlara kıyasla belirgin biçimde daha yüksektir. Erkeklerde suç oranları 2013’ten 2019’a kadar artış eğilimindeyken 2020 yılında dikkat çekici bir düşüş yaşanmıştır. Benzer şekilde kadınlarda da 2019’a kadar süren artış trendi 2020’de yerini düşüşe bırakmıştır. Bu durum, 2020 yılında suç oranlarının genel olarak azalmasıyla paralel bir görünüm sergilemekte ve ekonomik suçların yalnızca gelir düzeyi ve vergi yapısıyla değil, toplumsal hareketlilik, ekonomik faaliyet hacmi ve dönemsel koşullarla da güçlü biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Vergi gelirleri dönem boyunca istikrarlı bir artış göstermiş; ancak suç oranları bu yükselişle birebir paralellik sergilememiştir. Bu da ekonomik büyüme ve vergi artışlarının suç oranları üzerindeki etkisinin sınırlı ve dolaylı olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak dönem analizi, ekonomik suçların bölgesel ekonomik yapı, kayıt dışı işlemlerin yaygınlığı, sektörel faaliyet özellikleri, denetim kapasitesi ve cinsiyet temelli davranış farklılıkları gibi çok boyutlu unsurlardan etkilendiğini; vergi gelirleri ile suç oranları arasındaki ilişkinin bölgeler arasında ve yıllar içinde değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

9. Genel Sonuç ve Politika Önerileri

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, vergiler ile ekonomik suçlar arasındaki ilişkinin tek yönlü ve istikrarlı bir yapı göstermediğini ortaya koymaktadır. Bölgesel analizler, bazı bölgelerde vergi gelirlerindeki artışın ekonomik suç oranlarını azaltırken bazı bölgelerde tam tersine suç oranlarının artabildiğini göstermiştir. Bu durum, ekonomik suçların yalnızca vergi düzeyiyle açıklanamayacağını; bölgesel ekonomik yapı, kayıt dışılık, sektörel özellikler, denetim kapasitesi ve sosyal koşullar gibi çok boyutlu faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Dolayısıyla vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisi genel ve tek yönlü bir eğilimden ziyade, bölgelere ve dönemlere göre değişen heterojen bir ilişki sergilemektedir. Bu nedenle, ekonomik suçların azaltılmasına yönelik politikaların yalnızca vergi düzeyine odaklanması yeterli olmayıp, bu çok boyutlu yapıyı dikkate alan bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir.

Araştırma sonuçları ışığında geliştirilen politika önerileri şu şekilde özetlenebilir:

1. Denetim Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Vergi denetim sisteminin teknolojik altyapısı (e-fatura, e-defter, veri madenciliği vb.) yaygınlaştırılmalı ve bölgesel farklılıklar dikkate alınarak risk odaklı denetim modeli benimsenmelidir.
2. Cezai Yaptırımların Caydırıcılığı: Ekonomik suçlara ilişkin cezalar (özellikle vergi kaçakçılığı, kara para aklama ve kaçakçılık) artırılmalı, uygulamada cezaların ertelenmesi veya af düzenlemeleri sınırlandırılmalıdır.
3. Vergi Sisteminde Adaletin Sağlanması: Vergi yükü, gelir grupları arasında dengeli dağıtılmalı; dolaylı vergilerin payı azaltılarak doğrudan vergiler güçlendirilmelidir. Böylece vergi bilinci ve gönüllü uyum artacaktır.
4. Bölgesel Vergi Bilinci Programları: Kamu kesimi ve sivil toplum iş birliğiyle vergi ahlakı eğitimleri ve farkındalık kampanyaları düzenlenmeli; özellikle ekonomik suçların yüksek olduğu bölgelerde toplumsal bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir.

Bu önlemler, vergi sisteminin adalet, şeffaflık ve etkinlik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmasına katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda

ekonomik suç oranlarının düşürülmesi, yalnızca cezai tedbirlerle değil, adaletli bir vergi politikası ve güçlü kurumsal güven anlayışıyla mümkündür.

Sonuç olarak, 2013–2020 dönemi bulguları göstermektedir ki Türkiye’de ekonomik suçların azaltılması, yalnızca cezai yaptırımların artırılmasından değil; vergi sisteminin adil, anlaşılır, etkin ve bölgesel farklılıkları gözeten bir yapıya kavuşturulmasından geçmektedir. Vergi bilincinin güçlendirilmesi, kayıt dışı ekonominin azaltılması, denetim kapasitesinin bölgesel koşullara göre iyileştirilmesi ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılması, ekonomik suçlarla mücadelenin en kalıcı ve sürdürülebilir yöntemleri olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle ekonomik suçları azaltmaya yönelik politikalar hem mali hem de sosyo-ekonomik boyutları içeren bütüncül bir perspektifle ele alınmalıdır.

Kaynaklar

- Adalet Bakanlığı. (2025). *Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 21 Kasım 2024, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/>
- Akın, Y. N. (2020). Ekonomik bir suç olarak piyasa dolandırıcılığı suçunun değerlendirilmesi. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, (63), 19–55.
- Akkaya, M. (2000). Vergi mahkemesi ve ceza mahkemesi kararlarının etkileşimi üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49.
- Akıntürk, T. (2009). *Hukuka giriş* (11. baskı). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Beccaria, C. (2018). *Suçlar ve cezalar üzerine* (M. Kıray, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Comte, A. (1854). *The positive philosophy of Auguste Comte* (H. Martineau, Trans.). Calvin Blanchard.
- Çakmak, İ. (2015). *İktisadi yapı, suç ekonomisi teorileri ve suç: Türkiye üzerine bir ampirik analiz* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe meali*. Diyanet Yayınları.
- Genç, A. (2016). Suçun tarihsel gelişimi ve ilk suç kavramı üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7(1), 45–58.
- Gülcemal, M. E. (2024). OECD ülkelerinin suç istatistiklerinin incelenmesi ve Türkiye’nin genel durumu. *İktisadi Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1–10.

- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2024). *Muhasebat Genel Müdürlüğü istatistikleri*. Erişim tarihi: 12 Kasım 2024, <https://www.hmb.gov.tr/muhasebat-genel-mudurlugu-istatistikleri>
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2024). *Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı raporları*. Erişim tarihi: 5 Kasım 2024, <https://masak.hmb.gov.tr/>
- İçli, T. (2021). *Kriminoloji: Suçun sosyolojisi* (6. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Kara, M., & Demirtaş, S. (2022). *Kaçakçılık suçları ve mücadele yöntemleri*. Hukuk ve Güvenlik Yayınları.
- Karakurt, İ. (2015). *Ekonomik suçlar hukuku*. Beta Yayınları.
- Kızılot, A. (2013). *Suç teorileri: Klasik ve modern yaklaşımlar*. Adalet Yayınevi.
- Marx, K. (2019). *Kapital: Bir ekonomi politığın eleştirisi* (Cilt 1) (M. Selik, Çev.). Sol Yayınları.
- Nuhoğlu, A., & Üzeltürk, H. (1992). *Ekonomik suçlarda suç ve ceza politikası* (Yayınlanmamış çalışma; TÜSİAD Bilim Ödülü alan çalışma).
- Ok, N., & Gündel, A. (2002). *Vergi kaçakçılığı suçları* (1. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Öz, E., & Armağan, A. (2020). Yargı organları kararlarına göre vergi kaçakçılığı suçlarını önlemede adli vergi cezalarının rolü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (33), 1–38.
- Özsemerci, K. (2003). *Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar, nedenleri, zararları ve çözüm önerileri*. Sayıştay.
- Sakar, Z. M. (2019). Suç ekonomisi bağlamında organize suçların Türkiye ekonomisine etkileri (2012–2017). *Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 243–262.
- Şahin, E. (2018). Ekonomik suçlar ve mücadele yöntemleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(2), 345–370.
- Toroslu, N., & Toroslu, H. (2010). *Ceza hukuku genel kısım* (26. baskı). Savaş Yayınları.
- Topçuoğlu, A. (2013). *Suçun kuramsal temelleri: Klasik kriminolojiden eleştirel yaklaşımlara*. Beta Yayınları.
- Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Kanun. (2004, 12 Ekim). Erişim tarihi: 21 Mart 2025, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İşgücü istatistikleri*. TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (n.d.). *Nüfus İstatistikleri Portalı*. Erişim tarihi: 9 Kasım 2024, <https://nip.tuik.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (n.d.). *İstatistik Veri Portalı*. Erişim tarihi: 23 Aralık 2024, <https://www.tuik.gov.tr/>
- Yılmaz, M. (2020). Suç ekonomisi ve işsizlik üzerine bir uygulama. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 103–124.